

มุมมองทางประวัติศาสตร์กับข้อห้ามในกิจกรรมทางเพศของภิกษุสงฆ์:

กรณีศึกษาจากพระวินัยปิฎก*

HISTORICAL PERSPECTIVES ON PROHIBITIONS
AGAINST SEXUAL ACTIVITY FOR BUDDHIST MONKS:
A CASE STUDY FROM THE VINAYA PITAKA

พินทร นามดี¹, สุรทิน พรหมสี^{2*}

Pintakhon Namdee¹, Surathin Promsri^{2*}

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

¹Nakhon Pathom Rajabhat University, Thailand

โรงเรียนวังไกลกังวล ในพระบรมราชูปถัมภ์

²Wang Klai Kangwon School Under the Royal Patronage of His Majesty the King, Thailand

*Corresponding author E-mail: suratinpp.sp@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งวิเคราะห์กิจกรรมทางเพศที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อนำเสนอภาพสะท้อนของกิจกรรมทางเพศในสังคมภิกษุสงฆ์สมัยพุทธกาลตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของสงฆ์กับบริบทของสังคมอินเดียโบราณ โดยศึกษาจากเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง ผลจากการศึกษาปรากฏว่าข้อห้ามในสิกขาบทหลายข้อระบุถึงการแสดงออกทางเพศของภิกษุสงฆ์ ตั้งแต่พฤติกรรมทางเพศปกติไปจนถึงพฤติกรรมที่มีลักษณะพิสดาร สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าแม้สถาบันสงฆ์จะมุ่งเน้นการประพฤติพรหมจรรย์ แต่ธรรมชาติของความต้องการทางเพศยังคงปรากฏในหมู่ภิกษุสงฆ์ นอกจากนี้ การศึกษาพบว่าพฤติกรรมทางเพศของสงฆ์ในอดีตไม่ได้แตกต่างไปจากกรณีอื่นในยุคปัจจุบันมากนัก อย่างไรก็ตาม ความเสื่อมถอยของพระพุทธศาสนามักถูกอธิบายผ่านกรอบแนวคิดที่มองว่าอดีตเป็นยุครุ่งเรือง และปัจจุบันเป็นยุคแห่งความเสื่อมถอย แนวคิดนี้สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องกาลจักรของศาสนาฮินดู ซึ่งแบ่งอายุของโลกออกเป็น 4 ยุค โดยปัจจุบันเป็นยุคกัลยุคที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายและศีลธรรมเสื่อมถอย

อย่างไรก็ตาม การที่พระวินัยปิฎกต้องกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของสงฆ์อย่างละเอียดเป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่า ความต้องการทางเพศเป็นเรื่องธรรมชาติที่ฝังลึกอยู่ในมนุษย์ และไม่สามารถถูกกำจัดได้โดยสิ้นเชิง แม้ว่าสถาบันศาสนาจะพยายามกำหนดมาตรฐานความประพฤติของนักบวชเพื่อสร้างความแตกต่างจากฆราวาส และรักษาความศรัทธาของสังคมแต่ในที่สุดแล้วสภาพแวดล้อมทางสังคมและชีววิทยาของมนุษย์ยังคงเป็นปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางเพศของบุคคลไม่ว่าจะแตกต่างกันในยุคสมัยใดก็ตาม

คำสำคัญ: พระวินัยปิฎก, กิจกรรมทางเพศ, ภิคุษสงฆ์

Abstract

This academic article aims to analyze sexual narratives found in the Vinaya Pitaka as historical evidence, presenting a reflection of sexual activities within the monastic community during the Buddha's time. It also examines the relationship between monastic behavior and the socio-cultural context of ancient Indian society by studying both primary and secondary sources. The study reveals that several Vinaya rules explicitly mention the sexual expressions of monks, ranging from conventional sexual behavior to more unconventional acts. This suggests that, despite the monastic institution's emphasis on celibacy, the natural presence of sexual desire remained among the monks. Furthermore, the study finds that monastic sexual behavior in the past was not significantly different from contemporary scandals involving the clergy. However, the decline of Buddhism is often interpreted through a conceptual framework that views the past as a golden age and the present as a period of deterioration. This perspective aligns with the Hindu concept of the Kalachakra, which divides the world's ages into four eras, with the present Kali Yuga being an age of chaos and moral decline.

Nonetheless, the detailed regulations on monastic sexual conduct in the Vinaya Pitaka serve as evidence that sexual desire is an inherent and inescapable aspect of human nature, which cannot be entirely suppressed. While religious institutions seek to establish behavioral standards for monks to distinguish them from laypeople and maintain public faith, social and biological factors continue to shape human sexual behavior across different historical periods.

Keywords: Vinaya Pitaka, Sexual Activities, Monk

บทนำ

ข้อบัญญัติทางเพศสำหรับภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ถือเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของพุทธศาสนา โดยปรากฏในสิกขาบทหลายข้อแห่งพระวินัยปิฎก ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศสำหรับนักบวชผู้ดำรงตนในสมณะพรหมจรรย์ ครอบคลุมถึงการร่วมเพศ การสำเร็จความใคร่ การสัมผัสร่างกายสตรี และการกล่าววาจาเกี้ยวพาราสี เป็นต้น (Horner, 1938) การชำระพรหมจรรย์ในหมู่ภิกษุสงฆ์ได้เป็นแนวปฏิบัติใหม่ หรือเป็นลักษณะเฉพาะของศาสนาพุทธ แต่ประการใด นักบวชในศาสนาและในนิกายอื่น ๆ จำนวนมาก นั้นย่อมยึดถือแนวปฏิบัตินี้เช่นเดียวกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อบางประการของแต่ละศาสนา (Tambiah, 1976) สำหรับศาสนาพุทธการชำระพรหมจรรย์ และการละเว้นจากกามราคะในหมู่ภิกษุสงฆ์ ถือเป็นแนวทางการปฏิบัติที่สำคัญยิ่งเพื่อบรรลุถึงนิพพาน เนื่องด้วยการละเว้นจากกามราคะ จะช่วยลดโอกาสในการเข้าไปพัวพันกับกิเลสหนาประการ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุนิพพาน (Collins, 1998)

หลักปฏิบัติทางเพศของภิกษุสงฆ์ ได้รับการประมวลรวบรวมไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ศาสนาที่ได้รับการเคารพสูงสุดในศาสนาพุทธนิกายเถรวาท โดยพระไตรปิฎกนั้นได้รวบรวมพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมถึงสิกขาบทอันเป็นหลักปฏิบัติของภิกษุสงฆ์จำนวนมาก ประเด็นที่น่าสนใจจากการศึกษาข้อปฏิบัติทางเพศในพระไตรปิฎก คือ การทำความเข้าใจบริบทแวดล้อมของสิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศเหล่านั้น เนื่องจากบทบัญญัติที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก ได้สะท้อนถึงกรณีศึกษา และตัวอย่างของประเด็นทางเพศที่เกิดขึ้นจริงในอดีต ทั้งนี้ การพิจารณาพระไตรปิฎกในฐานะเอกสารทางประวัติศาสตร์มากกว่าการยึดถือเพียงสถานะคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ย่อมนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น อันจะสะท้อนถึงแนวความคิดของผู้รณาสภาภายใต้บริบททางสังคมในสมัยพุทธกาล หรือสมัยหลังจากนั้นของอินเดียได้ในระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม การศึกษาพระไตรปิฎกในฐานะเป็นเอกสารสำคัญชิ้นหนึ่งทางประวัติศาสตร์นั้นย่อมมีข้อจำกัดโดยธรรมชาติในด้านความเที่ยงตรงของข้อเท็จจริงที่ปรากฏในเอกสาร กล่าวคือเนื้อหาที่บรรจุอยู่ในพระไตรปิฎก อาจมีความคลาดเคลื่อนไปจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสมัยพุทธกาล เมื่อครั้งที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่ ทั้งนี้ เนื่องจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ของพุทธศาสนานิกายเถรวาท ได้รับการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกในพุทธศตวรรษที่ 4 หรือประมาณ 500 ปีภายหลังพุทธปรินิพพาน (Horner, 1938) ก่อนหน้าการปรากฏขึ้นของตัวอักษร เนื้อหาในพระไตรปิฎกได้ถูกถ่ายทอดผ่าน "มุขปาฐะ" หรือการท่องจำสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปีซึ่งการสืบทอดเนื้อหาโดยอาศัยความทรงจำของบุคคลเป็นระยะเวลาหลายชั่วอายุคนนี้ย่อมเป็นไปได้ที่เนื้อหาจะเกิดการเปลี่ยนแปลง บิดเบือนหรือถูกเพิ่มเติม และตัดทอน ทั้งโดยเจตนา และโดยมิได้เจตนา ยิ่งไปกว่านั้นยังมีความเป็นไปได้ที่

เนื้อหาบางส่วนซึ่งได้รับการฉายาไว้ในพระไตรปิฎก อาจมิได้มีมูลความจริงทางประวัติศาสตร์ หรือมิได้เคยเกิดขึ้นจริงในยุคพุทธกาล

ฉะนั้น ลักษณะความไม่ตรงกันของข้อเท็จจริงจากเอกสารหลักฐานในลักษณะดังกล่าว ถือเป็นประเด็นปกติวิสัยในการศึกษาทางประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม จุดมุ่งหมายของการศึกษาในครั้งนี้ มิได้มุ่งเน้นไปที่การพิสูจน์ความถูกต้องของเนื้อหาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หากแต่ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า อยู่ที่การวิเคราะห์ว่า พระวินัยปิฎกได้ฉายภาพแนวความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมทางเพศในสมัยพุทธกาลไว้อย่างไร และกิจกรรมทางเพศที่ได้รับการกล่าวถึงนั้น สามารถสะท้อนภาพบริบททางสังคมของชมพูทวีปในสมัยพุทธกาล ซึ่งอาจมีความแตกต่างหรือสอดคล้องกับสังคมไทยร่วมสมัยหรือไม่ อย่างไร ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้นี้ย่อมเป็นส่วนสำคัญหนึ่งของฐานข้อมูลสำหรับการศึกษาในประเด็นที่กว้างขวางและลุ่มลึกเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในมิติทางประวัติศาสตร์ต่อไปในอนาคต

พระวินัยปิฎก: หลักปฏิบัติสำหรับภิกษุสงฆ์

พระวินัยปิฎก คือ เนื้อหาหนึ่งใน 3 หมวด ของพระไตรปิฎกซึ่งประกอบด้วย 1) พระวินัยปิฎกว่าด้วยเรื่องหลักปฏิบัติของภิกษุ และภิกษุณีในพระพุทธศาสนา 2) พระสูตรตันตปิฎก ว่าด้วยพระสูตรซึ่งเป็นการประมวลพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่เกิดขึ้นตามสถานที่และโอกาสต่าง ๆ และ 3) พระอภิธรรมปิฎก ว่าด้วยแก่นธรรมของพระพุทธศาสนา โดยไม่ยกบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ หรือบริบทที่มาของการแสดงหลักธรรมดังกล่าวมาเกี่ยวข้อง

โดยหลักการแล้ว สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางหลักพระวินัยเพื่อเป็นแนวประพฤติปฏิบัติที่คณะสงฆ์พึงยึดถือร่วมกัน อันเป็นการธำรงความเป็นระเบียบวินัยในสังฆมณฑล ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจากภูมิภาคอันหลากหลาย ทั้งนี้ พระพุทธองค์มิได้ทรงบัญญัติพระวินัยไว้เป็นการล่วงหน้าตั้งแต่ปฐมกาลหากแต่ทรงบัญญัติขึ้นในภายหลัง เมื่อเกิดกรณีปัญหาที่เกี่ยวเนื่องกับการประพฤติปฏิบัติตนของภิกษุ โดยเมื่อพระองค์ทรงพิจารณาถึงกรณีปัญหานั้นแล้ว ทรงบัญญัติพุทธบัญญัติขึ้นตามหลัง อันเป็นหลักการสำคัญในสิกขาบทนั้น ๆ (Horner, 1938) อย่างไรก็ตาม ในกาลต่อมา มักปรากฏผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทดังกล่าวโดยอาศัยช่องโหว่ของบทบัญญัติที่ยังมิได้รัดกุม ทำให้พระองค์ต้องทรงบัญญัติข้อกำหนดอนุบัญญัติเพิ่มเติม เพื่อเสริมสร้างความรัดกุมของสิกขาบทให้สอดคล้องกับพระประสงค์ให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

ตัวอย่างเช่น สิกขาบทแรกในพระวินัยว่าด้วยเรื่องการเสพเมถุน สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากำหนดบัญญัติตอนแรกว่า “... ภิกษุใดเสพเมถุนธรรม เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้...” (มหาเถรสมาคม, 2549) แต่ต่อมาปรากฏว่า มีภิกษุบางรูปเสี่ยงสิกขาบทข้อนี้ โดยการเสพเมถุนกับลิงตัวเมียแทน ด้วยสำคัญว่า พุทธบัญญัติครอบคลุมแค่มนุษย์สตรีเท่านั้น ทำให้พระพุทธองค์ทรงมีอนุบัญญัติเพิ่มเติมให้ครอบคลุมถึงสิ่งมีชีวิตเพศหญิงอื่น ๆ ด้วย ดังความว่า “... ภิกษุใดเสพเมถุนธรรมโดยที่สุด แม้กับสัตว์เดรัจฉานเพศเมีย เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้...” (มหาเถรสมาคม,

2549) ิกษุผู้ได้กระทำการล่วงละเมิดสิกขาบทที่ได้บัญญัติไว้แล้ว ถือว่าเป็นผู้ต้องอาบัติ ลักษณะของอาบัติสามารถจำแนกได้หลายประเภท ดังนี้ 1) จำแนกตามลักษณะการแก้อาบัติ แบ่งเป็นอาบัติที่ต้องแล้วแก้ไม่ได้ กล่าวคือ เป็นอาบัติที่มีโทษร้ายแรง ไม่สามารถแก้ไขให้กลับคืนสู่สถานะเดิมได้ เช่น อาบัติปาราชิก ซึ่งเป็นเหตุให้ภิกษุขาดจากความเป็นภิกษุ และอาบัติที่ต้องแล้วแก้ได้ เป็นอาบัติที่มีโทษเบาลงมา สามารถแก้ไขได้ด้วยการปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในพระวินัย เช่น การสารภาพบาป การอยู่กรรม เป็นต้น 2) จำแนกตามเจตนาของผู้ล่วงละเมิด แบ่งเป็นอาบัติที่เกิดขึ้นโดยเจตนา เป็นอาบัติที่ภิกษุรู้ตัวว่ากระทำความผิด แต่ยังคงล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น และอาบัติที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเจตนา เป็นอาบัติที่ภิกษุกระทำไปโดยไม่รู้ตัวหรือไม่เจตนาที่จะล่วงละเมิด และ 3) จำแนกตามโทษแห่งอาบัติ แบ่งเป็นความผิดที่โลกติเตียน เป็นการกระทำที่ชาวโลกทั่วไปเห็นว่าไม่เหมาะสมจนเกิดการติเตียนขึ้น เช่น การกระทำที่ไม่เหมาะสมทางเพศ การดื่มสุรา เป็นต้น และความผิดที่เป็นโทษทางพระวินัย เป็นการกระทำที่ผิดพระวินัยแต่ชาวโลกอาจจะไม่ทราบหรือไม่เห็นว่าเป็นความผิด เช่น การฉันอาหารในยามวิกาล การรับทรัพย์สินเงินทอง เป็นต้น

แต่การจำแนกลักษณะของอาบัติที่ให้ภาพเด่นชัดที่สุด คือ การจำแนกตามระดับความรุนแรงของอาบัติซึ่งสามารถจำแนกเป็นอาบัติ “อย่างหนัก อย่างกลาง และอย่างเบา” โดยอาบัติปาราชิกหรืออาบัติอย่างหนัก เป็นความผิดที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ภิกษุรูปใดต้องอาบัติปาราชิกแล้วจะขาดจากสมณะเพศทันที และไม่สามารถกลับมาเป็นภิกษุได้อีก ปาราชิกสิกขาบทสำหรับภิกษุสงฆ์ มีทั้งหมด 4 ข้อ คือ 1) การเสพเมถุน 2) การลักขโมย 3) การฆ่าคนตาย และ 4) การอวดอุตริมนุชย์ธรรมที่ไม่มีในตน ส่วนอาบัติสังฆาติเสสหรืออาบัติอย่างกลางนั้น ผู้ต้องอาบัติระดับนี้มี ความผิดที่พอแก้ไขได้โดยการอยู่กรรม และประพฤติวัตรปฏิบัติเป็นพิเศษชั่วระยะเวลาหนึ่ง สังฆาติเสสสิกขาบทสำหรับภิกษุสงฆ์มีทั้งหมด 13 ข้อ คือ 1) การทำให้น้ำอสุจิสลัด 2) การจับต้องกายหญิง 3) การพูดเกี้ยวหญิง 4) การพูดให้บ่าวเรอกาม 5) การชักส่อชายหญิง 6) การสร้างกุฎอย่าง ไม่ถูกต้อง 7) การสร้างวิหารอย่างไม่ถูกต้อง 8) การใส่ร้ายภิกษุอื่นด้วยอาบัติปาราชิก 9) การเกลี้ยสมมติแล้วใส่ความว่าปาราชิกโดยไม่มีมูล 10) การเป็นผู้นำยุยงให้สงฆ์แตกแยกกัน 11) การเป็นพวกของผู้ที่ทำให้สงฆ์แตกแยก 12) การเป็นผู้ว่ายาก สอนยาก แม้โดนตักเตือนแล้วก็ไม่เชื่อฟัง และ 13) การประจบคฤหัสถ์จนเสียชื่อเสียงของสงฆ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2560) ส่วนสิกขาบทอื่นที่เหลือทั้งหมด จัดอยู่ในสิกขาบทที่มีอาบัติอย่างเบา

การกำหนดระดับอาบัติอันเกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบทใดสิกขาบทหนึ่งนั้น ต้องพิจารณาเจตนา และผลของการกระทำเป็นส่วนประกอบด้วย ภิกษุที่ล่วงละเมิดสิกขาบทที่มีอาบัติอย่างหนักและอย่างเป็นกลาง แต่ผลของการกระทำนั้นไม่บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเต็มที่ก็เพียงต้องโทษอาบัติในระดับเบาได้ เช่น ภิกษุที่พยายามฆ่าคนตายแต่เหยื่อไม่ตาย ภิกษุนั้นจะต้องอาบัติอุลลัจจัย ถือเป็นอาบัติระดับเบา ไม่ใช่ต้องอาบัติปาราชิก ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าการนำเอาผลของการกระทำมาพิจารณาระดับโทษด้วย แตกต่างจากแนวคิดบุญบาปซึ่งพิจารณาที่เจตนาเป็นสำคัญ (Gombrich, 2006) ทั้งนี้ ภิกษุผู้เป็นต้นเหตุให้เกิดบัญญัติในแต่ละข้อ จะได้รับการยกเว้นไม่ต้อง

อาบัติสำหรับการกระทำในครั้งนั้น เนื่องจากยังไม่มีข้อกำหนดเกิดขึ้น การกระทำนั้นจึงยังไม่มี ความผิด ทำนองเดียวกับการไม่มีผลย้อนหลังของกฎหมาย นอกจากนี้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังทรงกำหนดลักษณะของภิกษุบางประเภทที่ยกเว้นไม่ต้องอาบัติแม้มีการกระทำที่ล่วงละเมิด ลึกขาท เช่น ภิกษุผู้ไม่รู้สีกตัว ภิกษุผู้วิกลจริต ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา เป็นต้น (พระ พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2560)

ลึกขาทว่าด้วยเรื่องกิจกรรมทางเพศ

เรื่องทางเพศเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งในหลักพระวินัย ในลึกขาท 227 ข้อ สำหรับภิกษุสงฆ์เป็นลึกขาทที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางเพศประมาณ 20 ข้อ และยังเมื่อพิจารณา ระดับอาบัติของลึกขาทเรื่องทางเพศเหล่านี้ จะพบว่าประเด็นทางเพศได้รับการจัดวางให้มีความสำคัญมากที่สุดเรื่องหนึ่ง ดังจะเห็นได้ว่าลึกขาทเรื่องการเสพเมถุน ถูกกำหนดเป็นลึกขาท ข้อแรก ในระดับปาราชิกลึกขาทและลึกขาทข้อนี้ได้อธิบายขยายความด้วยการยกตัวอย่าง และ กำหนดข้อห้ามย่อย ๆ อีกจำนวนมากจนกลายเป็นลึกขาทที่มีเนื้อหายาวที่สุดบทหนึ่งในพระ วินัยปิฎก (Horner, 2001) ลึกขาทในระดับรองลงมาอย่างสังฆาติเสส ลึกขาท 13 ข้อ มีถึง 5 ข้อ ที่ว่าด้วยเรื่องทางเพศ อีกทั้ง ยังถูกจัดวางไว้เป็น 5 ข้อแรกของลึกขาทในกลุ่มดังกล่าว หรือ ลึกขาทระดับต่อมาที่เรียกว่าอนินยต ทั้ง 2 ข้อ ก็เป็นบทบัญญัติเรื่องทางเพศเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็น บทบัญญัติเรื่องภิกษุอยู่ในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง และบทบัญญัติเรื่องภิกษุอยู่ในที่ลับหูกับหญิง สองต่อสอง (Wijayaratna, 1990) เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ลึกขาท 19 ข้อ แรกที่มีระดับอาบัติสูงสุด มีถึง 8 ข้อ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศ การบัญญัติข้อลึกขาททางเพศหลายข้อ และถูกจัดวางให้มีความสำคัญระดับสูง ย่อมแสดงให้เห็นแนวคิดในการควบคุมกิจกรรมทางเพศสำหรับภิกษุสงฆ์ใน พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการกำหนดหลักเกณฑ์เหล่านี้เป็นผลพวงมาจากเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น จริ่งจากการกระทำของภิกษุสงฆ์ ลึกขาทว่าด้วยเรื่องทางเพศเหล่านี้จึงย่อมเป็นกระจกสะท้อน กิจกรรมทางเพศ ที่ปรากฏในสังคมพระภิกษุสงฆ์สมัยนั้นด้วยเช่นกัน โดยรายละเอียดในลึกขาท ที่ว่าด้วยเรื่องทางเพศมี ดังต่อไปนี้

1. ลึกขาทว่าด้วยการเสพเมถุน

ลึกขาทข้อนี้มีต้นเหตุจากพระสุทิน ซึ่งครอบครัวต้องการให้ผลิตทายาทสืบสายสกุล ทดแทนตัวท่านเองที่ออกบวช พระสุทินยินยอมทำตามความต้องการของบิดาโดยการมีเพศสัมพันธ์ กับอดีตภรรยา จนกระทั่งภรรยาตั้งครรภ์ และมีลูกสืบทอดตระกูลต่อไป แต่เหตุดังกล่าวทำให้เกิด การโจษจัน จนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องกำหนดบัญญัติขึ้น ก่อนที่จะกำหนดอนุบัญญัติ เพิ่มเติมต่อไป อนุบัญญัติหรือคำอธิบายเพิ่มเติมทำให้ปรากฏลักษณะของการเสพเมถุนใน ความหมายที่ขยายกว้างขึ้นกว่าการร่วมเพศของภิกษุกับสตรีเท่านั้น เพราะจะครอบคลุมสิ่งมีชีวิต ประเภทอื่น และเพศอื่นด้วย ลึกขาทข้อนี้จำแนกสิ่งมีชีวิตที่พระภิกษุมีโอกาส เข้าไปร่วมเพศด้วย เป็น 3 ประเภท คือ มนุษย์ อมนุษย์ และสัตว์เดรัจฉาน ขณะเดียวกันก็จำแนกเพศของสิ่งมีชีวิตได้ 4

ประเภท คือ เพศหญิง เพศชาย กระเทยหรือบั้นเพาะก์ และสิ่งมีชีวิต 2 เพศ ซึ่งมีทั้งเพศหญิง และเพศชายในร่างเดียวกัน

เมื่อพิจารณาจากประเภทและเพศของสิ่งมีชีวิตแล้ว สิกขาบทข้อนี้ยังแสดงช่องทางของการร่วมเพศเป็น 3 ทาง คือ ช่องทวารหนัก ช่องทวารเบาหรือช่องคลอด และช่องปาก ทั้งนี้ สิ่งมีชีวิตเพศหญิง และสิ่งมีชีวิต 2 เพศ จะมีช่องทางร่วมเพศครบทั้ง 3 ช่องทาง ขณะที่บั้นเพาะก์ และสิ่งมีชีวิตเพศชายจะมีเพียงทวารหนัก และปากเป็นช่องทางร่วมเพศเท่านั้น พระวินัยปิฎกยังแสดงลักษณะอาการร่วมเพศ โดยจำแนกตามระดับการสัมผัสของอวัยวะเพศชายกับช่องทางร่วมเพศของสิ่งมีชีวิตอื่น โดยแบ่งอาการออกเป็น 1) การสอดใส่อวัยวะเพศชายเข้าไปในช่อง 2) การเข้าไปถึงที่ 3) การหยุดอยู่กับที่ และ 4) การถอนอวัยวะเพศชายออกมา โดยในอาการทั้ง 4 ลักษณะนี้เมื่อใดที่ภิกษุผู้ร่วมเพศนั้นเกิดความยินดีแม้เพียงชั่วขณะหนึ่ง ให้ถือว่าภิกษุผู้กระทำการดังกล่าว ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุในทันที กรณีเดียวที่ภิกษุผู้อยู่ในอาการกิริยาเช่นนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ "ต้องไม่ยินดีการเข้า ไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ และไม่ยินดีการถอนออก"

จะพิจารณาได้ว่าเจตนาของภิกษุผู้กระทำการเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการตัดสินอาบัติในสิกขาบทนี้ ถ้าภิกษุรูปนั้นไม่ได้มีเจตนา และไม่เกิดความรู้สึกยินดีด้วยแม้แต่น้อย แม้จะเกิดกิริยาการร่วมเพศ เช่น การถูกข่มขืนหรือลักหลับ ภิกษุนั้นย่อมไม่ต้องอาบัติ หรือในกรณีที่ภิกษุฝันว่าตัวเองได้ร่วมเพศ ย่อมถือว่าไม่ต้องอาบัติปาราชิกเช่นกัน เพราะไม่มีเหตุการณ์ล่วงละเมิดทางเพศเกิดขึ้นจริง สิกขาบทข้อนี้ยังแสดงตัวอย่างที่พิสดารน่าสนใจเกี่ยวกับการร่วมเพศ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมเพศกับลิงเพศเมีย การร่วมเพศกับบุคคลในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นมารดา บุตรสาว พี่สาว และน้องสาวของตน รวมถึงการร่วมเพศกับตนเอง ดังกรณีของภิกษุที่หลังอ่อนมากจนสามารถก้มลงมาใช้ปากสำเร็จความใคร่ตนเองได้ หรือภิกษุที่มีอวัยวะเพศยาวผิดปกติจนสามารถจับอ้อมหลังสอดเข้าไปทางทวารหนักของตนเองได้ เป็นต้น ลักษณะกิจกรรมทางเพศที่กล่าวมานี้ล้วนแต่ต้องอาบัติปาราชิกด้วยกันทั้งสิ้น

ในความพิสดารที่ปรากฏในสิกขาบทนี้ เรื่องการร่วมเพศกับศพเป็นประเด็นใหญ่ที่มีตัวอย่างปรากฏเป็นหลักฐาน โดยเริ่มจากการแบ่งขากศออกเป็น 2 ประเภท คือ ขากศที่เนื้อตัวส่วนใหญ่ยังไม่ถูกสัตว์กัดแทะ และขากศที่เนื้อตัวส่วนใหญ่ถูกสัตว์กัดแทะแล้ว การร่วมเพศกับขากสิ่งมีชีวิตประเภทแรกทำให้ภิกษุผู้นั้นต้องอาบัติปาราชิก แต่การร่วมเพศกับขากสิ่งมีชีวิตประเภทที่ 2 ซึ่งรูปลักษณ์ภายนอกได้กลายสภาพไปพอสมควรแล้วภิกษุผู้นั้นจะต้องอาบัติอุลลัจจัย ซึ่งถือเป็นเพียงอาบัติระดับเบา (Wijayaratna, 1990) โดยลักษณะเฉพาะต่าง ๆ ของการร่วมเพศกับศพ กำหนดระดับอาบัติให้แตกต่างกันไป ภิกษุที่สอดใส่อวัยวะเพศของตนผ่านทางแผลฉีกขาดบริเวณใกล้อวัยวะเพศของศพจะต้องอาบัติปาราชิก กรณีศีรษะหลุดออกมาจากร่างศพ ถ้าภิกษุสอดอวัยวะเพศเข้าไปในปากศพที่อ้าอยู่และมีการสัมผัสในปากภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติปาราชิก แต่ถ้าสอดใส่เข้าไปในปากแล้วไม่เกิดการสัมผัส จะต้องเพียงอาบัติทุกกฏ หรืออีกกรณีหนึ่งที่นำกระดุก

ศพมาเรียงกันเป็นรูปคน แล้วภิกษุนำอวัยวะเพศของตนจรดลงที่เครื่องหมายทางเพศ ของซากกระดูกนั้นภิกษุผู้นั้นต้องอาบัติทุกกฏ เป็นต้น แม้ว่าข้อกำหนดปลีกย่อยจำนวนมากที่ระบุไว้ในสิกขาบทข้อนี้ อาจเป็นกรณีที่ยังไม่เกิดขึ้นจริงก็ตามเพียงแต่เป็นการกำหนดโทษในเชิงป้องปราม แต่การบัญญัติเนื้อหาหลักของแต่ละสิกขาบทเป็นผลต่อเนื่องจากเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันการระบุถึงกิจกรรมทางเพศจำนวนมากย่อมสะท้อนแนวคิดของคนอินเดียสมัยพุทธกาลในเรื่องกิจกรรมทางเพศในระดับหนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่าย่อมต้องมีกรณีการร่วมเพศอย่างพิสดารส่วนหนึ่งได้ปรากฏขึ้นจริงในสมัยนั้น เช่น การร่วมเพศกับตนเอง เป็นต้น (Holt, 2017)

2. สิกขาบทว่าด้วยการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง

สิกขาบทนี้มีสาเหตุมาจากพระเสยยสกะที่ทำตามคำแนะนำของพระอุทายี ด้วยการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองเพื่อคลายความกระสัน จนทำให้พระเสยยสกะที่เคยเคย “...ซุบผอม เสร้าหมอง มีผิวพรรณคล้ำ มีผิวเหลืองขึ้น ๆ มีตัวสะพรั่งด้วยเส้นเอ็น...” เปลี่ยนไปเป็น “...มีน้ำมีนวลขึ้น มีอินทรีย้อมเอิบ มีสีหน้าสดใสมิผิวพรรณผุดผ่อง...” (มหาเถระสมาคม, 2549) ซึ่งเมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทราบเรื่องดังกล่าว จึงได้กำหนดสิกขาบทข้อนี้ ห้ามการจงใจทำให้น้ำอสุจิเคลื่อน สิกขาบทข้อนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับน้ำอสุจิไว้อย่างน่าสนใจหลายประการและมีความละเอียดอย่างมาก มีการแบ่งลักษณะน้ำอสุจิไว้ถึง 10 ประเภท ตามสี คือ เขียว เหลือง แดง ขาว สีเหมือนเปรี๊ยะ สีเหมือนน้ำท่า สีเหมือนน้ำมัน สีเหมือนนมสด สีเหมือนนมส้ม และสีเหมือนเนยใส ขณะเดียวกันก็ได้แจกแจงวัตถุประสงค์ของการปล่อยน้ำอสุจิออกเป็น 9 ลักษณะ คือ เพื่อหายโรค เพื่อความสุข เพื่อเป็นยา เพื่อให้ทาน เพื่อเป็นกุศล เพื่อบูชาญ เพื่อไปสวรรค์เพื่อเป็นพืชพันธุ์ เพื่อทดลอง และเพื่อความสนุก อีกทั้ง ยังได้แบ่งกรณีของการปล่อยอสุจิเป็น 5 กรณี คือ เมื่อเกิดความกำหนัด เมื่อปวดอุจจาระ เมื่อปวดปัสสาวะ เมื่อเวลาต้องลม และเมื่อถูกบ้งชน (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เป็นที่น่าสนใจว่าข้อมูลที่ถูกันบันทึกลงในพระวินัยปิฎกเกี่ยวกับการเคลื่อนของน้ำอสุจิในสิกขาบทข้อนี้ น่าจะเป็นผลมาจากความตั้งใจสังเกต และรวบรวมข้อมูลโดยเฉพาะอันแสดงให้เห็นถึงความสนใจใคร่รู้ของคนสมัยพุทธกาลเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับน้ำอสุจิ จากการศึกษาพบว่าการบันทึกข้อมูลดังกล่าวในพระวินัยมีความละเอียดอย่างมาก เห็นได้จากการบันทึกข้อมูลว่าสามารถจำแนกน้ำอสุจิออกเป็น 10 สี ซึ่งการจำแนกได้เช่นนี้อาจเป็นผลมาจากการเปรียบเทียบและเก็บตัวอย่างน้ำอสุจิจากคนจำนวนมาก หรือหากเก็บจากบุคคลเดียวกันอาจมีการเก็บในเวลาที่แตกต่างกันอย่างต่อเนื่อง ขณะที่วัตถุประสงค์ของการปล่อยน้ำอสุจิ จะมีความหมายกว้างขวางกว่าในปัจจุบันที่เป็นเรื่องของความใคร่ และการสืบพันธุ์เพื่อดำรงวงศ์ตระกูลเป็นที่ตั้ง อีกทั้ง ยังรวมไปถึงวัตถุประสงค์ที่น่าสนใจอย่างอื่น ๆ เช่น เพื่อให้เป็นยา เพื่อเป็นกุศล หรือแม้กระทั่งเพื่อเป็นต้นกำเนิดแห่งพืชพันธุ์ เป็นต้น

โดยลักษณะการต้องอาบัติของสิกขาบทข้อนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการสำเร็จความใคร่ด้วยมือตนเองเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงเจตนาที่จะคลายความกำหนัดด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น นำอวัยวะ

เพศเสียดสีตรงระหว่างชาวอ่อน สะตือ เกลียวทอ้ง รักแร้ คอ ช่องหู มวยผม ง่ามมือของสตรี หรือ แม้แต่การสำเภาว เป็นต้น (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หากการกระทำ กิจกรรมเหล่านี้มีเจตนาจนทำให้น้ำอสุจิเคลื่อน ให้ถือเป็นอาบัติสังฆาทิเสส แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าน้ำอสุจิของภิกษุเคลื่อนด้วยความไม่ตั้งใจ เช่น ขณะถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะ ถือว่าไม่ต้อง อาบัติ แต่หากมีความตั้งใจแม้ขณะปวดอุจจาระหรือปัสสาวะก็ถือว่าต้องอาบัติเช่นกัน ในขณะที่ การอาบน้ำร้อนก็เป็นสาเหตุของการเคลื่อนของน้ำอสุจิได้ โดยมีการจำแนกระดับของอาบัติใน การอาบน้ำร้อนไว้หลายกรณี ถ้าน้ำอสุจิเคลื่อนโดยไม่ตั้งใจ ไม่ต้องอาบัติ ถ้าภิกษุประสงค์ให้น้ำ อสุจิเคลื่อนขณะอาบน้ำร้อน แต่อสุจิไม่เคลื่อน ภิกษุนั้นต้องอาบัติอุลลัจจัย แต่ถ้าตั้งใจแล้วทำจริง จนอสุจิเคลื่อน ภิกษุนั้นต้องอาบัติสังฆาทิเสส ตามข้อกำหนดหลักของสิกขาบทข้อนี้

การตัดสินระดับอาบัติสำหรับกรณีที่เกิดการสัมผัสกับอวัยวะเพศของภิกษุ นอกจากเจตนา อันเป็นเครื่องกำหนดการกระทำเป็นเบื้องต้นแล้ว ผลลัพธ์สุดท้ายว่าน้ำอสุจิเคลื่อนจริงหรือไม่ก็เป็น สิ่งสำคัญ หากน้ำอสุจิเคลื่อนถือว่าต้องอาบัติสังฆาทิเสส แต่หากน้ำอสุจิไม่เคลื่อนให้ถือว่าอาบัติติ ทุกกฎ แต่หากเป็นกรณีที่ยังไม่เกิดการสัมผัสกับอวัยวะเพศระดับอาบัติจะลดลงมา ตัวอย่างเช่น กรณีที่ภิกษุจับอวัยวะเพศของเณรจนทำให้น้ำอสุจิของตัวเองเคลื่อน หรือภิกษุเพ่งดูอวัยวะเพศ หญิงจนน้ำอสุจิเคลื่อน เช่นนี้ ภิกษุดังกล่าวต้องอาบัติทุกกฎ ไม่ใช่อาบัติสังฆาทิเสส นอกจากนี้ การ สำเร็จความใคร่หรือกิจกรรมทางเพศต่าง ๆ ที่ปรากฏในสิกขาบทเกี่ยวกับการเสพเมถุน ได้เปิด มุมมองใหม่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของคนในสมัยพุทธกาล โดยเฉพาะการบรรยายสภาพทาง กายที่เกิดขึ้นหลังการสำเร็จความใคร่ เช่น ในกรณีของพระเสยยสกะ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงแนวคิดที่ว่าการ ปลดปล่อยความต้องการทางเพศอาจช่วยลดความกดดันทางร่างกาย อันอาจสะท้อนแนวคิดที่มี ความคล้ายคลึงกับความเข้าใจในยุคปัจจุบัน ขณะเดียวกันกิจกรรมทางเพศที่มีความพิสดารต่าง ๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎกได้ชี้ให้เห็นในสมัยปัจจุบันต้องขบคิดด้วยเช่นกันว่าความต้องการทาง เพศเป็นธรรมชาติพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต (ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2551) การนำประเด็นพฤติกรรม ทางเพศของคนสมัยรุ่นปัจจุบันมาสนับสนุนแนวคิดที่ว่าสังคมสมัยใหม่นั้นเสื่อมทรามกว่าสังคมใน สมัยอดีตนั้น อาจไม่ใช่แนวคิดที่มองปัจจุบันอย่างเป็นธรรมนัก เพราะจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ได้ชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมทางเพศต่าง ๆ ในลักษณะพิสดารเช่นนี้ได้ดำรงอยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาแต่ สมัยโบราณ ดังปรากฏอยู่ในสิกขาบททางเพศทั้ง 2 ข้อ รวมถึงสิกขาบทข้ออื่น ๆ ด้วย

3. สิกขาบทว่าด้วยการถูกต้องกายหญิง

สิกขาบทข้อนี้มีเหตุมาจากพระอุทายีซึ่งถือวิสาสะลูบคลำจับต้องหญิงผู้มาเยือนกุฏิของ ท่านจนเป็นที่เสื่อมเสียของสงฆ์ จนทำให้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ขึ้น โดยให้คำจำกัดความของลักษณะการถูกต้องกายหญิง ให้ครอบคลุมอาการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการ ถูกจับคลำ ลูบลง ลูบขึ้น ทับ อุ้ม จุด ผลัก กด รวมถึงการบีบ เป็นต้น ภิกษุที่ตั้งใจจับต้องกายหญิง ด้วยความกำหนดจะต้องอาบัติในระดับที่ขึ้นอยู่กับประเภทของสิ่งมีชีวิตที่ภิกษุจับต้องและความ รับรู้ของภิกษุนั้น ตัวอย่างเช่น กรณีที่ภิกษุไปจับต้องกายหญิง และภิกษุก็เข้าใจว่าสิ่งไปจับโดยมี

ความกำหนดเป็นสตรี กรณีนี้ภิกษุผู้นั้นต้องอาบัติสังฆาทิเสสตามบทบัญญัติหลัก แต่ถ้าเป็นกรณี
ที่ภิกษุเข้าไปจับต้องกายหญิงแต่เข้าใจว่าสิ่งที่เข้าไปจับนั้นเป็นบันฑะเทาะก่ ภิกษุผู้นั้นจะต้องอาบัติ
อุลลัจฉัย แทนที่จะเป็นอาบัติสังฆาทิเสส เป็นต้น (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
2539)

การจำแนกระดับอาบัติของสิกขาบทในกรณีต่าง ๆ จะขึ้นอยู่กับสิ่งมีชีวิตที่ภิกษุเข้าไป
จับต้องว่าด้วยความกำหนดหากเป็นชาย หรือสัตว์เดรัจฉาน ภิกษุผู้นั้นจะต้องอาบัติทุกกฏเท่านั้น
แต่หากเป็นบันฑะเทาะก่ หรือสตรีก็จะต้องอาบัติในระดับที่สูงขึ้น นอกจากการสัมผัสกายตรงแล้ว
ข้อบัญญัติในสิกขาบทข้อนี้ ยังหมายรวมถึงการสัมผัสของเนืองด้วยกายด้วย เช่น เสื้อผ้า
เครื่องนุ่งห่มที่สวมใส่ หรือของที่โยน เช่น ผ้าเช็ดหน้า ผ้ารับของพระเคน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม
หากเป็นลักษณะการสัมผัสที่ไม่ใช่การสัมผัสถูกต้องร่างกายโดยตรง ระดับโทษอาบัติจะลดลง
ตามลำดับ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จุดประสงค์ของสิกขาบทข้อนี้คือ
การลดโอกาสการละเมิดปาราชิกสิกขาบทข้อว่าด้วยการเสพเมถุน กล่าวคือ การสัมผัสต้องกาย
ระหว่างกันของภิกษุกับสตรีอาจนำไปสู่การร่วมเพศได้ เมื่อลดหรือห้ามถูกต้องกายกันเหตุอัน
นำไปสู่การร่วมเพศย่อมลดลงด้วย อย่างไรก็ตาม การสัมผัสต้องกายระหว่างภิกษุกับสตรีมีโอกาส
ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างปกติ เช่น การเดินชนกัน การบังเอิญหรือมีอุบัติเหตุให้ต้องสัมผัสกัน หรือ
แม้กระทั่งการจับต้องภาชนะสิ่งของเดียวกัน เป็นต้น ดังนั้น จึงต้องพิจารณาเจตนาของการสัมผัส
ให้แน่ชัดว่าเป็นไปด้วยความกำหนดหรือไม่ ถ้าไม่มีความกำหนดเป็นเครื่องประกอบก็ไม่ต้องอาบัติ
แต่อย่างใด

4. สิกขาบทว่าด้วยการพูดเกี่ยวข้องกับสตรี

มูลเหตุของการบัญญัติสิกขาบทเกิดจากกรณีที่พระอุทายได้พูดถึงสตรีที่มาเยี่ยมชมกุฏิของ
ในลักษณะ “...กล่าวชมบ้าง กล่าวติบ้าง ขอบ้าง อ้อนวอนบ้าง ถามบ้าง ย้อนถามบ้าง บอกบ้าง
สอนบ้าง ต่ำบ้าง พาดพิงถึงวัจจรรค ปัสสาวรรค ...” ของหญิงเหล่านั้น (มหาเถรสมาคม, 2549)
จนนำมาสู่การกำหนดพุทธบัญญัติเป็นสิกขาบทข้อนี้ การระบุดังกล่าวสำหรับสิกขาบทข้อนี้มี
ความซับซ้อนยิ่งขึ้น เพราะนอกจากขึ้นอยู่กับประเภท ของสิ่งมีชีวิตและการรับรู้ของภิกษุ
เช่นเดียวกับสิกขาบทว่าด้วยการจับต้องกายสตรีแล้ว ยังขึ้นอยู่กับอวัยวะที่ภิกษุพูดพาดพิงถึง โดย
อวัยวะที่สำคัญมากที่สุด และสื่อเจตนาของการล่วงเกินทางเพศมากที่สุด คือ ทวารหนัก และ
อวัยวะเพศของสตรี ภิกษุที่พูดพาดพิงถึงอวัยวะดังกล่าว ย่อมต้องอาบัติสังฆาทิเสส แต่ถ้าเป็น
อวัยวะอื่น ๆ ระดับอาบัติก็จะลดลง เช่น หากพูดถึงท้องต้องอาบัติอุลลัจฉัย แต่หากพูดถึงเท้าต้อง
อาบัติทุกกฏ เป็นต้น

สิกขาบทข้อนี้ยังหมายรวมถึงการพูดในลักษณะสองแง่สองง่าม หรือการพูดถึงสิ่งอื่น
ที่อาจเปรียบได้กับอวัยวะของสตรี เช่น กรณีการใช้ผ้าขนสัตว์เป็นอาสนะรองนั่งของภิกษุ เมื่อมีการ
กล่าวถึงขนของผ้า บางครั้งอาจสื่อความไปในทางอนาจารต่อสตรีได้ ตัวอย่างเช่น เธอมีขนแข็งแรง
เธอมีขนยุ่ง เธอมีขนหยาบ หรือเธอมีขนยาว เป็นต้น หรือกรณีที่ภิกษุที่มีความกำหนด เข้าไปช่วย

สตรีคนหนึ่งทำงานอยู่ โดยพูดว่า “น้องหญิง ยืนขึ้นสิ ฉันจักทำเอง” หรือ “นั่งลงสิ” หรือ “นอนลงสิ” กรณีเช่นนี้ ภิกษุรูปดังกล่าวต้องอาบัติทุกกฏ เป็นต้น (มหาเถรสมาคม, 2549) สิกขาบทว่าด้วยเรื่องการพูดเกี้ยวสตรีนี้ แสดงให้เห็นลักษณะพฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศบุคคลอื่นด้วยวาจาของคนในสมัยพุทธกาลได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งมีตัวอย่างทั้งการละเมิดโดยตรง และการพูดเปรียบเปรยในลักษณะสองแง่สองง่าม การยกตัวอย่างโดยใช้ผ้ากัมพลหรือผ้าขนสัตว์ซึ่งเป็นสิ่งของที่ภิกษุใช้ แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการเกี้ยวสตรี ได้ปรากฏในหมู่ภิกษุสงฆ์ผู้ถือเพศพรหมจรรย์มาแต่สมัยพุทธกาล ย่อมสะท้อนจิตสำนึกเรื่องการกดขี่ทางเพศที่ปรากฏในสังคมอินเดียสมัยนั้นที่บุรุษเป็นใหญ่ มองสตรีเป็นเพียงวัตถุที่สนองความต้องการทางเพศ ในขณะที่สังคมไทยเองก็ปรากฏพฤติกรรมการเกี้ยวสตรีมาแต่สมัยโบราณ เช่น การเกี้ยวสตรีของภิกษุในสมัยรัชกาลที่ 1 จนพระองค์ต้องทรงออกกฎหมายควบคุมวินัยสงฆ์หลายฉบับ (พระวรวงศ์เชอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร, 2500)

5. สิกขาบทว่าด้วยการพูดให้บ่าเรอความใคร่ของตน

สิกขาบทข้อนี้มีเหตุมาจากพระอุทายีได้กล่าวหลอกล่อขอร่วมประเวณีกับสตรีมาย ผู้หนึ่งเป็นการตอบแทน หลังจากที่ได้แสดงธรรมให้สตรีผู้นั้นฟังจนเลื่อมใสศรัทธา และยอมปวารณาตัวให้ พระอุทายีพึงพอใจต่อคำตอบตกลงของนางโดยไม่คิดจะมีความสัมพันธ์ทางเพศกับนางจริง ๆ แต่กลับต่อว่า และแสดงอาการดูหมิ่นว่าเป็นการกระทำที่ไร้ยางอาย จนหญิงม่ายคนนั้นไม่พอใจ และนำเรื่องดังกล่าวไปโจษจัน เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทโดยกำหนดว่า “...ภิกษุใด กำหนดแล้วมีจิตแปรปรวนกล่าวคุณแห่งการบ่าเรอกามของตนในสำนัก มาตุคาม ด้วยถ้อยคำพาพาตึงเมถุนว่า น้องหญิง สตรีใด บ่าเรอผู้ประพฤติพรหมจรรย์ มีศีล มีกัลยาณธรรม เช่นเรา ด้วยธรรมนั้นเป็นยอดแห่งความบ่าเรอทั้งหลาย เป็นสังฆาติเสส...” (มหาเถรสมาคม, 2549)

ระดับอาบัติของสิกขาบทข้อนี้มีลักษณะเดียวกับสิกขาบทว่าด้วยเรื่องการจับต้องกายหญิง และการพูดเกี้ยวหญิง โดยพิจารณาจากประเภทของสิ่งมีชีวิต และความรับรู้ของภิกษุเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ไม่พบตัวอย่างหรือการแจ้งรายละเอียดยกในสิกขาบทข้อนี้นัก เมื่อเทียบกับสิกขาบททางเพศที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ รวมถึงเป็นสิกขาบทว่าด้วยเรื่องทางเพศที่สิ้นสุดที่สุดสิกขาบทหนึ่ง ทั้งนี้ เป็นเพราะกรณีการกล่าวคุณแห่งการบ่าเรอความใคร่ เป็นกรณีที่มีความจำเพาะเจาะจงในตัวเองมากอยู่แล้ว อีกทั้ง ลักษณะข้อห้ามของสิกขาบทนี้สามารถจัดรวมในสิกขาบทว่าด้วยการเสพเมถุน หรือว่าด้วยการพูดเกี้ยวหญิงได้ ภิกษุผู้กล่าวคุณของกามน่าจะมีความผิดอย่างเห็นได้ชัดอยู่แล้ว เมื่อพิจารณาจากหลักเกณฑ์ของสิกขาบทก่อนหน้านี้ แต่การมีข้อกำหนดลักษณะนี้แยกออกมาจากสิกขาบทอื่น มีความหมายโดยนัยที่เน้นให้เห็นว่าการเสพเมถุนของคฤหัสถ์เพื่อตอบแทนคุณ หรือหวังผลประโยชน์ตามความเชื่อ เช่น หวังทางไปสุนิพพาน หรือหวังทางสู่ความร่ำรวย ย่อมไม่ใช่สิ่งที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพึงปรารถนา แต่พระองค์ไม่สามารถกำหนดสิกขาบทสำหรับพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปได้ เพราะเป็นการล่วงละเมิดอิสรภาพของผู้ยึดมั่นศรัทธา ในพระพุทธศาสนาจนเกินไป สิ่งที่พระองค์ทรงทำได้จึงเป็นการนำเสนอหลักธรรมเพื่อเป็นข้อ

เดือนสติให้คฤหัสถ์ลดกำหนด หรือความต้องการทางเพศที่ไม่เหมาะสมลง เช่น การละเมิดทางเพศ ต่อภิกษุ หรือสามี ภรรยา และบุตรธิดาของผู้อื่น เป็นต้น

6. สิกขาบทว่าด้วยการชกสือ

ต้นเหตุของการบัญญัติสิกขาบทนี้ เกิดจากพระอุทายีกระทำการเป็นพ่อสื่อขอหญิงสาว ให้กับชายหนุ่มคนหนึ่ง แม่ของหญิงสาวผู้นั้นรู้จักนับถือพระอุทายีจึงยอมยกลูกสาว แต่เพียงหนึ่งเดือนต่อมา ลูกสาวที่ออกเรือนไปกลับได้รับการปฏิบัติจากสามีเยี่ยงทาสได้รับความทุกข์ทรมานใจ เป็นที่รอนใจของเจ้าสาว และแม่เจ้าสาว เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบเรื่อง พระองค์จึงกำหนดบัญญัติเรื่องการชกสือว่า “...ภิกษุใดชกสือ คือ บอกความประสงค์ของชายแก่หญิงก็ดี บอกความประสงค์ของหญิงแก่ชายก็ดี ในความเป็นภรรยาก็ตามในความเป็นชู้ก็ตาม เป็นสังฆาติเสส ...” (มหาเถรสมาคม, 2549)

เป็นที่น่าสังเกตว่าเมื่อเทียบสิกขาบทข้อนี้กับสิกขาบททางเพศอื่นที่กล่าวมาก่อนหน้า การชกสือเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเพศของภิกษุสงฆ์น้อยมาก การชกสือจับคู่ของคฤหัสถ์ ไม่ใช่สิ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเพศโดยตรงของภิกษุได้ และอาจมองในแง่ที่ได้ดีด้วยว่า การเป็นธุระจัดการให้คฤหัสถ์ได้สมรสกันน่าจะเป็นเรื่องน่ายินดีในสังคมเสียด้วยซ้ำ แต่สิกขาบทข้อนี้ กลับถูกจัดวางให้อยู่ในระดับอาบัติสังฆาติเสสเทียบเท่ากับสิกขาบททางเพศอื่น เช่น การสำเร็จความใคร่ซึ่งมีความรุนแรงกว่าการชกสือเป็นอย่างมาก เป็นต้น

อาจพิจารณาโดยหลักการทั่วไปได้ว่าสิกขาบทข้อนี้ต้องการป้องกันให้ภิกษุตั้งตนอยู่ในสมณเพศ ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจของคฤหัสถ์ โดยเฉพาะเรื่องความรักของชายหนุ่มหญิงสาว ซึ่งเป็นเรื่องทางโลกที่ต้องตัดขาด อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งขึ้นอาจสามารถอธิบายได้เช่นกันว่า การให้ความสำคัญกับเรื่องการชกสือ เป็นความพยายามในการควบคุมความคิดเรื่องเพศของภิกษุสงฆ์ในทางหนึ่งด้วย ทั้งนี้ แม้ว่าจะมีสิกขาบทควบคุมกายกรรม และวจีกรรมของภิกษุสงฆ์ในเรื่องทางเพศอยู่แล้ว แต่การแสดงออกในเรื่องทางเพศของภิกษุอาจส่งผ่านในลักษณะของการชกสือให้ประสบความสำเร็จ แม้ว่าการเป็นพ่อสื่อของภิกษุไม่อาจตอบสนองความต้องการทางเพศของตนได้โดยตรง แต่การที่ชกสือให้ชายหญิงสมรสกันได้ ในแง่หนึ่งอาจเป็นเครื่องมือตอบสนองความต้องการทางเพศที่ซ่อนอยู่ภายในแต่ไม่สามารถแสดงออกมาเองได้

นอกจากสิกขาบททั้ง 6 ข้อที่กล่าวมาข้างต้นแล้วยังมีสิกขาบทอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเพศของภิกษุสงฆ์ เช่น ห้ามนั่งในที่ลับหลับตา กับหญิงสองต่อสอง ซึ่งอาจนำมาสู่การละเมิดสิกขาบทการเสพเมถุนหรือการพูดเกี่ยวพาราสีได้ ห้ามนอนร่วมห้องกับหญิง ห้ามเดินทางไกลร่วมกับผู้หญิง ห้ามสอนนางภิกษุณี หลังพระอาทิตย์ตกดินแล้ว เป็นต้น สิกขาบทเรื่องเพศทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ข้อกำหนดทางเพศในพระวินัยปิฎกมีความเข้มแข็งจวบจนปัจจุบัน

กิจกรรมทางเพศ: อดีตจนถึงปัจจุบัน

เรื่องราวทางเพศในพระวินัยปิฎกสะท้อนภาพส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางเพศที่ปรากฏในสังคมสงฆ์สมัยพุทธกาล ดังตัวอย่างที่ระบุในสิกขาบททางเพศหลายข้อ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าแม้แต่ภิกษุในพระพุทธศาสนาที่มีหน้าที่ประพฤติดพรหมจรรย์ ก็ยังแสดงความต้องการทางเพศออกมาในหลายรูปแบบ ทั้งลักษณะแบบปกติ เช่น การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองไปจนถึงลักษณะที่พิสดาร เช่น การร่วมเพศกับศพ การร่วมเพศกับตนเอง เป็นต้นกิจกรรมทางเพศดังกล่าว ไม่ได้แสดงถึงสิ่งที่ปรากฏในสังคมสงฆ์เท่านั้น แต่น่าจะแสดงให้เห็นภาพกิจกรรมทางเพศที่ปรากฏในสังคมอินเดียสมัยพุทธกาลและสมัยหลังจากนั้นโดยทั่วไปด้วย เพราะสังคมพุทธเป็นสังคมเปิดกว้างที่สมาชิกสามารถเข้าและออกได้อยู่ตลอดเวลา อาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมของภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับกิจกรรมทางเพศในสมัยพุทธกาลย่อมตั้งอยู่บนพื้นฐานพฤติกรรมของคนในสังคมอินเดีย ณ ขณะนั้นเช่นกัน

ขณะเดียวกันพฤติกรรมทางเพศในลักษณะพิสดารที่ปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎกไม่ได้ต่างจากพฤติกรรมวิถีดารอนาจารของภิกษุบางรูปในสมัยปัจจุบัน ที่นำความเสื่อมเสียมาสู่พระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการข่มขืนศพ หรือการร่วมเพศกับสัตว์ เป็นต้น (อมรินทร์ทีวี, 2567) แต่ความเสื่อมของพุทธศาสนาก็ได้รับการอธิบายว่าเป็นเพราะการพัฒนาทางวัตถุละเลยการพัฒนาทางจิตและทางศีลธรรม ทำให้สังคมแห่งวัตถุนิยมมีความเสื่อมทรามลงไม่ต่างจากสังคมที่เคยเป็นมาในสมัยอดีตกาล การมองโลกในลักษณะที่มองอดีต ว่ามีความรุ่งเรืองที่สุด และจะเสื่อมถอยลงไปตามกาลเวลา เป็นการมองโลกตามแนวคิดของสังคมอินเดียโบราณที่อิงตามหลักศาสนาฮินดู โดยแบ่งอายุของโลกเป็น 4 ยุค ยุคปัจจุบัน คือ กลียุคซึ่งโลกมีความวุ่นวายมากที่สุด ศาสนาพุทธโดยเฉพาะในดินแดนไทยเองก็อยู่บนหลักความเชื่อนี้ไม่ต่างกันดังปรากฏอยู่จารึก หลักที่ 3 จารึกนครชุม พ.ศ. 1900 กล่าวคือ อายุของพระพุทธศาสนาของศาสดาแต่ละองค์มีช่วงเวลาของตนก่อนที่จะดับสลายไป ศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน (พระสมณโคตม) จะมีอายุประมาณ 5,000 ปี จากนั้นจะเสื่อมถอยลงไปเรื่อย ๆ จนสูญสลายไปหรือที่ศาสนาพุทธเรียกว่า ปัญจอันตรธาน (คณะอนุกรรมการ พิจารณาจารึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย, 2548) ส่วนในมิติของผู้ศึกษาประวัติศาสตร์เอง มีนักประวัติศาสตร์กลุ่มหนึ่งที่มีแนวคิดคล้ายคลึงกับแนวคิดของศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธเช่นกันนักประวัติศาสตร์กลุ่มนี้เชื่อว่าอดีตน่าชื่นชมหลงใหล มีความสวยงาม เปี่ยมด้วยความน่าอภิรมย์ และอยากให้ปัจจุบันหวนกลับไปเหมือนดังเช่นอดีตอีก เช่น กรณีที่กลุ่มนักประวัติศาสตร์ในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการยกย่องยุคกรีกและโรมันว่าเป็นยุคที่มีความเจริญรุ่งเรืองในทุก ๆ ด้าน หรือนักประวัติศาสตร์ไทยในสมัยสร้างวัฒนธรรมไทยใหม่บางคนยกย่องเชิดชูยุคลสุโขทัยว่าเป็นยุคสมัยแห่งความเจริญ เป็นต้น (พินธกร นามดี, 2564)

เมื่อพิจารณาจากกิจกรรมทางเพศที่ปรากฏขึ้นในพระวินัยปิฎก ย่อมเห็นได้ว่าสังคมสมัยก่อนไม่ได้เป็นสุข และเป็นระเบียบเรียบร้อยตามแนวความเชื่อดังกล่าว เพราะเพียงแค่ประเด็นเรื่องกิจกรรมทางเพศพบว่าภิกษุสงฆ์ผู้สมควรจะประพฤติดนอยู่ในพรหมจรรย์กลับมีการแสดงออก

ทางเพศอย่างพิสดารมากมาย จนดูเหมือนว่าหลักคำสอนหรือข้อกำหนดแม่บทไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมทางเพศของภิกษุสงฆ์ได้ จนเป็นสาเหตุให้ต้องกำหนดอนุบัญญัติ และข้อกำหนดเพิ่มเติมอย่างละเอียดในพระวินัยปิฎกสิ่งนี้ ย่อมเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมทางเพศเป็นเรื่องที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์เสมอมา โดยเป็นเรื่องธรรมชาติตามความต้องการทางชีววิทยา อีกทั้งยังถูกกระตุ้นได้ง่าย แต่กระนั้นเพราะสถาบันศาสนา ได้การวางตำแหน่งตัวเองให้มีหน้าที่เป็นที่พึ่งทางใจและเป็นบรรทัดฐานทางศีลธรรมอันสูงส่งแก่บุคคลทั่วไป การประพฤติพรหมจรรย์อันเป็นการต่อสู้กับความต้องการพื้นฐานทางชีววิทยาของมนุษย์ ย่อมเป็นการสร้างความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างนักบวชกับคฤหัสถ์ในแทบทุกศาสนาซึ่งได้ส่งเสริมให้สถาบันศาสนาของตน กลายที่ยอมรับนับถือจากคนส่วนใหญ่ได้อย่างชัดเจนมากที่สุดประการหนึ่ง แต่สุดท้ายแล้วมนุษย์ย่อมไม่สามารถฝืนธรรมชาติทางชีววิทยาแห่งตนที่ต้องดำรงเผ่าพันธุ์ได้ ยิ่งมีการกำหนดระเบียบและหลักบัญญัติที่มากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งแสดงให้เห็นความต้องการปลดปล่อยทางเพศมากขึ้นเท่านั้น ภายใต้สมมติฐานเช่นนี้กิจกรรมทางเพศระหว่างอดีตจนถึงปัจจุบันของภิกษุสงฆ์ ย่อมไม่ได้มีระดับความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ เพราะความต้องการทางเพศของมนุษย์ยังคงมีอิทธิพลต่อกิจกรรมทางเพศล้ำไปกว่า ค่านิยม ศีลธรรม หรือสุนทรียภาพ ที่พัฒนาไปตามกาลเวลา (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2567)

บทสรุป

พระวินัยปิฎกในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สามารถสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของภิกษุสงฆ์กับบริบททางสังคมของอินเดียสมัยพุทธกาล ได้สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมทางเพศที่หลากหลายของภิกษุสงฆ์ ตั้งแต่ลักษณะที่สอดคล้องกับพฤติกรรมทั่วไป ไปจนถึงพฤติกรรมที่มีลักษณะผิดแปลกไปจากบรรทัดฐานของสังคม การศึกษานี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่า แม้สถาบันสงฆ์จะมีหลักการสำคัญในการธำรงพรหมจรรย์เพื่อแยกแยะสถานะของภิกษุจากฆราวาส และเพื่อรักษาศรัทธาของสังคม แต่ความต้องการทางเพศยังคงเป็นธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ที่มีอาจจัดให้หมดสิ้นได้ ดังสะท้อนจากรายละเอียดของสิกขาบทเกี่ยวกับกิจกรรมทางเพศที่ได้รับการกำหนดไว้อย่างละเอียดและเคร่งครัดในพระวินัยปิฎก การที่พระวินัยปิฎกจำต้องมีการบัญญัติข้อกำหนดเกี่ยวกับกิจกรรมทางเพศของภิกษุสงฆ์อย่างรัดกุมและมีรายละเอียดเป็นจำนวนมาก เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมทางเพศของภิกษุสงฆ์เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่จริง และยังแสดงให้เห็นถึงบริบททางสังคมในสมัยพุทธกาล ซึ่งมีได้แตกต่างจากบริบททางสังคมในยุคปัจจุบันมากนัก โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่สังคมถือว่าเป็นเรื่องผิดค่านิยมหรือศีลธรรม นอกจากนี้ข้อค้นพบยังสะท้อนถึงสภาพธรรมชาติของมนุษย์ในเรื่องความต้องการทางเพศที่มีอาจละทิ้งหรือขจัดออกไปได้โดยสิ้นเชิง แม้ว่าสถาบันศาสนาจะพยายามกำหนดมาตรฐานที่ชัดเจนในการปฏิบัติตนของนักบวชเพื่อแยกตนเองออกจากคฤหัสถ์ก็ตาม มันจึงเป็นความท้าทายแนวคิดที่มองว่าความเสื่อมของพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเฉพาะในยุคปัจจุบัน และ

ยังเป็นการเน้นย้ำถึงความต่อเนื่องของธรรมชาติรวมถึงพฤติกรรมมนุษย์ที่ยังคงดำรงอยู่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญไปตามยุคสมัย

เอกสารอ้างอิง

- คณะอนุกรรมการพิจารณาจารึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย. (2548). ประชุมจารึกภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2551). ประวัติศาสตร์ของเพศวิถี: ประวัติศาสตร์เรื่องเพศ/เรื่องเพศในประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพสตรี.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2567). 40 ปี การจากไปของ "มิเชล ฟูกูด์" จากประวัติศาสตร์ความบ้าถึงประวัติศาสตร์ เพศวิถี. เรียกใช้เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2568 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=XHIZyphd7jA>.
- พินธกร นามดี. (2564). วิธีการทางประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึง พ.ศ. 2516. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2560). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมาน.
- พิทยลาภพฤฒิยากรม, พระวรวงศ์เธอกรมหมื่น .(2500). เรื่องพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงฟื้นฟูวัฒนธรรม. พระนคร: โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์
- มหาเถรสมาคม. (2549). พระไตรปิฎกภาษาไทย: ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลอง สิริราชสมบัติสมบัตินคร 60 ปี พุทธศักราช 2549. กรุงเทพมหานคร: มหาเถรสมาคม.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระวินัยปิฎก เล่มที่ 1 มหาวีถังค์ ภาค 1. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อมรินทร์ทีวี. (2567). รายการทูบโตะข่าว ประจำวันที่ 29 กรกฎาคม 2567. เรียกใช้เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2568 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=Ct6j5FsVKSM>.
- Collins, S. (1998). Nirvana and Other Buddhist Felicities. Cambridge University Press.
- Gombrich, R. F. (2006). Theravada Buddhism: A Social History from Ancient Benares to Modern Colombo (2nd ed.). London: Routledge
- Horner, I. B. (1938). The Book of the Discipline (Vinaya- Pitaka), Volume I (Suttavibhanga). London: Oxford University Press.
- Holt, J. C. (2017). Theravada Traditions: Buddhist Ritual Cultures in Contemporary Southeast Asia and Sri Lanka. Honolulu: University of Hawai'i Press.

- Tambiah, S. J. (1976). *World Conqueror and World Renouncer: A Study of Buddhism and Polity in Thailand Against a Historical Background*. Cambridge University Press.
- Wijayaratna, M. (1990). *Buddhist Monastic Life: According to the Texts of the Theravada Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.

